

Štoviše, *Medieval East Central Europe in a Comparative Perspective* može se shvatiti i kao jedan hvale vrijedan primjer popularizacije Istočne Srednje Europe ne samo specijalistima, nego također širem krugu povjesničara. Dodatno, izuzetna kolekcija srednjovjekovnih zemljovida, predstavljena u bloku o urbanoj povijesti, vrijedi biti istražena.

Ja bih izrazito preporučila ovaj zbornik kako specijalistima o ovoj regiji, tako i medievistima i povjesničarima općenito.

Olga Kalashnikova

The Sea in History. The Medieval World / La mer dans l'histoire. Le Moyen Âge, ur. Michel Balard, ur. niza Christian Buchet, Océanides, The Boydell Press, Woodbridge 2017., 1052 str.

Ovaj je impresivni svezak jedan od četiriju u ediciji *The Sea in History* koja ovim i ostalim naslovima – kolekcijama preglednih znanstvenih radova – pokriva tisućljetnu povezanost čovjeka s morem. Osim *The Medieval World*, još su u seriji istog izdavača i svesci: *The Ancient World* (2017.), *The Early Modern Period* (2017.) i *The Modern World* (2017.), sva tri izrađena pod uredničkom paskom Christiana Bucheta, profesora pomorske povijesti na Katoličkom sveučilištu u Parizu i znanstvenog voditelja projekta Océanides, u suradnji s urednicima pojedinih svezaka.

Océanides je u prvom redu francuski, a po svom karakteru svakako i svjetski projekt koji je 2012. okupio više od 300 znanstvenika-proučavatelja pomorske povijesti, s pet kontinenata, kojima je cilj bio u pet godina obraditi pet tisućljeća svjetskoga pomorstva. I zaista, tri su opsežna sveska ugledala svjetlo dana u 2017. godini. Više o ovom jedinstvenom znanstvenom i edukativnom projektu najbolje je vidjeti na preglednim i lijepo uređenim mrežnim stranicama: <http://oceanides-association.org/> (bilingvalno, francuski i engleski). Ondje je moguće naći osnovne informacije o projektu, voditeljima i suradnicima, kao i javnim i privatnim institucijama koje su poduprle inicijativu ovako širokog spektra.

U svesku *The Medieval World* objavljena su 74 članka (40 na engleskom i 34 na francusko-me jeziku). Navođenje svih autora i naslova njihovih radova iziskivalo bi ovdje previše mjesta, pa je najbolje uputiti na mrežnu stranicu izdavača: <https://boydellandbrewer.com/the-sea-in-history-the-medieval-world.html>, gdje su svi oni pregledno popisani. Ovaj je kratki prikaz namijenjen samo upoznavanjem s pomorskom serijom i projektom Océanides, pa je ono što slijedi samo letimičan pogled na izdanje i nekolicinu autora koji su se bavili temama koje se (do)tiču hrvatskih prostora, Jadranskoga mora i mletačke *Stato da mar*, pod čijom je upravom dio jadranske Hrvatske bio u spomenutom razdoblju.

John E. Dotson (Southern Illinois University), *Shipbuilding in the Medieval Adriatic* (115-127), naglasak, dakako, stavlja na mletačke *škverove* i Arsenal u 14. i 15. stoljeću, potom se dotičući Ravenne, Ancone, Barija i Brindisija. U posljednjem su odlomku spomenuti Zadar, Split i Dubrovnik, no tek ukratko, da se zna o njihovoj aktivnosti. U ovim kratkim preglednim esejima od po desetak stranica teksta nije ni bilo moguće drukčije. Elizabeth Crouzet-Pavan (Université Paris-Sorbonne), *L'Arsenal de Venise* (128-137), također se osvrće na brodograditeljsku infrastrukturu Venecije, koja je bila preduvjet ekspanzije. Sabine Florence Fabijanec (Odsjek za povijesne znanosti HAZU), *La vie maritime de Split et de Zadar du XIIIe au XVe siècle* (184-191), daje pregled ekonomske pomorske aktivnosti Zadra, administrativnog središta Dalmacije, i

Splita od 13. stoljeća do uspostave modernoga lučkog kompleksa u Splitu koncem 16. stoljeća. Nenad Fejić (University of the West Indies and French Guiana), *Dubrovnik et la mer (XIIIe-XVe siècle)* (192-202), u osnovnim crtama iznosi podatke o dubrovačkim geopolitičkim i ekonomskim prilikama u kasnome srednjem vijeku, njegovim trgovačkim mrežama i postupnom razvoju koji će do punog sjaja doći tek nešto kasnije. Još su četiri članka posvećena Veneciji: njezinom javnom i privatnom brodovlju (Bernard Doumerc, *Flottes publiques, flottes privées à Venise (XIIIe-XVe siècle)*, 138-147), trgovini solju, jednom od ključnih ekonomskih aktivnosti (Jean-Claude Hocquet, *Au coeur de la puissance maritime de Venise, le sel*, 148-157), socijalnoj strukturi kapetana, časnika, mornara i veslača (Doris Stöckly, *“Quod vita et salus nostra est quod galee nostre navigent” – les gens de mer à Venise du XIIIe au XVe siècle*, 158-169), te pomorskoj moći Mletaka u istočnome Mediteranu (Ruthy Gertwagen, *The Naval Power of Venice in the Eastern Mediterranean in the Middle Ages*, 170-183).

Slijede članci o đenoveškoj pomorskoj sili, normanskoj Italiji, Siciliji, Kataloniji, Portugalu, vojničkim redovima, Jeruzalemskome kraljevstvu, Cipru, Kreti, bizantskoj i grčkoj trgovini morem, crnomorskome području – čime se zaokružuje pregled “standardnih” tema euroazijskoga Mediterana. Slijede članci s atlantskoga područja Francuske, Frizije, baltičkoga prostora i Skandinavije te Engleske. Afrički je prostor zastupljen tek s četiri (s prilogom o Crvenom moru pet) članka: o portugalskoj ekspanziji po afričkome i indijskome prostoru, trgovini u Senegambiji, Maliju i istočnoj Africi. Tri su članka posvećena američkim kulturama Maja (Srednja Amerika i Karibi) te području Anda.

Posljednjih trinaest radova obrađuje teme istočnoazijske pomorske povijesti: cirkulaciji ljudi i dobara u Mongolskome Carstvu, potom o Indijskome oceanu i potkontinentu, kineskoj pomorskoj supremaciji koncem srednjega vijeka, Koreji, Japanu, Filipinima, Indoneziji. Sve završava zaključcima profesora Michel Balarda i općim zaključcima profesora Christiana Bucheta, urednika cijele serije.

Kao i svim radovima ovako globalnoga zahvata, projektu i njegovim publikacijama moguće je naći zamjerki, konceptualnih, ponegdje i sadržajnih manjkavosti. Iz hrvatske je perspektive zaista šteta što se Dubrovnik našao samo u ovome svesku, a ne i u onome sljedećem, ranonovovjekovnom, kada je Grad u zenitu zaista bio unikum, po mnogočemu. No, niti bi bilo pošteno o manjkavostima govoriti, niti je tomu u ovako kratkome informativnom prikazu mjesto. Naime, svim se velikim poduhvatima relativno lako nađe propusta. Zbog toga treba cijeliti korisnost ovih marljivo skupljenih i priređenih preglednih eseja u tvrdo ukoričenim lijepim izdanjima. Oni čitatelju daju okvirnu sliku povijesti pomorstva, obrađujući i koncepte (navigacija, razmjena ideja i tehnologija, predodžbe, gradovi, trgovina) i pojedine točke/regije u dužem trajanju. U svakom slučaju krasna inicijativa projekta Océanides koji je obogatio pomorsku biblioteku izdanjima koja bi svi proučavatelji pomorske baštine trebali imati pri ruci.

Mirko Sardelić

Žene u srednjovjekovnoj Bosni, ur. Emir O. Filipović, Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije Stanak, Sarajevo 2015., 255 str.

Zbornik radova koji ovom prilikom predstavljamo plod je prve ozbiljnije aktivnosti u organizaciji Društva za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije “Stanak”: Okruglog stola “Žene u srednjovjekovnoj Bosni” održanog 29. studenoga 2012. na Filozofskom fakul-